

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр**

зі спеціальності
«072 Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою
«Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»

на тему: «Фінансова політика держави у сфері детінізації економічних відносин України»

Виконавець:

студент 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Русінська Інга Сергіївна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н, доцент
Коцюрубенко Ганна Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса, 2020

АНОТАЦІЯ

Русінська І.С. «Фінансова політика держави у сфері детінізації економічних відносин України»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти детінізації, описано сутність та структуру тіньової економіки та методи оцінки обсягу тіньових відносин.

Проаналізовано стан та обсяги тіньової економіки в Україні, проаналізовано реалізацію фінансової політики детінізації в Україні

Запропоновано вектори детінізації економіки та впровадження їх в Україну.

Ключові слова: тінізація, детінізація, податки, фінансова політика, тіньова економіка.

ANNOTATION

Rusinska I. “Financial policy of the state in the field of de-shadowing of economic relations of Ukraine”

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty «072 Finance, Banking and Insurance» for the educational program "Finance, Financial Management and Insurance" – Odessa National Economics University.– Odessa, 2020.

The work deals with the theoretical aspects the nature and structure of the shadow economy and methods for estimating the volume of shadow relations, the use of financial policies and financial instruments to de-shadowing.

Author analysis the state and volumes of the shadow economy in Ukraine, the realization of the financial policy of shading in Ukraine.

Author proposes the vectors for the shadowing of the economy and their introduction into Ukraine, study of foreign experience and implementation in Ukraine.

Keywords: shadowing, de-shadowing, taxes, financial policy, shadow economy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....	6
1.1. Тіньова економіка як сфера регулювання фінансової політики держави.....	6
1.2. Сутність та інструменти фінансової політики у сфері детінізації економіки	11
1.3. Методи оцінки обсягу тіньової економіки.....	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	23
2.1. Стан та оцінювання обсягу тіньової економіки в Україні.....	23
2.2. Аналіз реалізації фінансової політики детінізації в Україні.....	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	42
3.1. Світовий досвід розробки та реалізації фінансової політики детінізації економічних відносин.....	42
3.2. Вектори реалізації фінансової політики детінізації економіки в Україні..	50
ВИСНОВКИ.....	60
Список використаних джерел.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена масштабністю проблем, що формуються у фінансовому секторі внаслідок існування економічного явища як тіньова економіка. Великі розміри тіньової економіки відбиваються на обсягах й структурі ВВП, гальмують розвиток економічних відносин держави та завдають шкоди економічним показникам розвитку країни, її масштабність супроводжується зростанням небезпеки для вітчизняної економіки.

Поширення обсягів тіньових явищ економіки України за межі допустимих значень потребує необхідності активізації теоретичних та практичних досліджень сутності процесу детінізації економіки, вивчення фінансової політики як процесу зменшення тіньових явищ та аналізу роботи фінансових органів як обмеження негативних проявів даного явища, впровадження важелів фінансової політики на обсяги тіньової економіки України, забезпечення теоретичних надбань фінансової політики для формування ефективних векторів детінізації національної економіки держави.

Саме тому вивчення поняття «детінізація економіки», її сутність та особливості, окреслення векторів розвитку фінансової політики в даному напрямку є актуальним на сучасному етапі розвитку економічних відносин України.

Метою кваліфікаційної роботи є висвітлення теоретико-методологічних основ фінансової політики у сфері детінізації економічних відносин, дослідження стану реалізації та розробка рекомендацій щодо шляхів удосконалення фінансової політики детінізації економіки в Україні.

Для досягнення мети необхідно вирішення таких теоретичних та практичних завдань:

- ✓ дослідити теоретичні основи тіньової економіки як сфери регулювання фінансової політики держави;
- ✓ розкрити сутність та інструменти фінансової політики у сфері детінізації економіки;
- ✓ розглянути методика оцінки тіньової економіки;
- ✓ оцінити рівень та структуру тіньової економіки в Україні;

- ✓ здійснити аналіз реалізації фінансовий політики детінізації в Україні;
- ✓ дослідити зарубіжний досвід детенізації економіки та обґрунтування його доцільності застосування в Україні;
- ✓ обґрунтувати вектори реалізації фінансової політики детінізації економіки в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансова політика держави у сфері детінізації економічних відносин.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних засад процесу формування та реалізації фінансової політики держави у сфері детінізації економічних відносин в Україні.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі було використано такі загальнонаукові методи, як: статистичний та метод порівняння (при дослідження зарубіжного досвіду детінізації фінансових потоків та при аналізі сучасного стану детінізації економіки держави), логічний (здійснення характеристики причин виникнення тіньового сектору), метод аналізу та синтезу (застосовані для встановлення обсягів тіньової економіки та визначення векторів детінізації вітчизняної економіки).

Інформаційною базою дослідження були праці вітчизняних та зарубіжних науковців, офіційна звітність Державною служби статистика та Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, періодичні видання, підручники, навчальні посібники, загальнодоступні інформаційні ресурси Державної податкової служби України, Державною аудиторської служби України та Державної служби фінансового моніторингу України, Інтернет ресурси.

Публікації результатів дослідження. Результати дослідження, що були проведені в дипломній роботі, викладені в наукових тезах «Фінансові важелі детінізації у сфері зовнішньоекономічної діяльності», що були опубліковані у збірнику матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» (м.Київ, 04.12.2019 р.)

ВИСНОВКИ

У роботі викладено теоретичні узагальнення щодо формування та сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо протидії тінізації економіки України.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних літературних джерел щодо сутності поняття «тіньова економіка» свідчить про те, що єдиної сформульованої думки щодо його визначення не існує.

Тіньова економіка – це діяльність юридичних та фізичних осіб, спрямована на отримання доходів від легальних або нелегальних видів діяльності грошовому або натуральному виразі, які не враховуються офіційною статистикою.

Головними причинами тінізації вітчизняної економіки є: висока корупція, складні бюрократичні процедури, недосконале законодавче забезпечення, надмірне податкове навантаження та неефективне адміністрування податків, недосконалість мір покарання.

Сучасні методи оцінки тіньової економіки можна умовно об'єднати у дві групи: методи мікрорівня (опитування населення, аналіз податкових перевірок тощо) та методи макрорівня (монетарний метод, метод оцінки неврахованої вартості тощо).

Варто звернути увагу на методики оцінки масштабів тіньової економіки, що були впроваджені в Україні. Існують дві офіційні методики оцінювання обсягів тіньової економіки України: методика Державної служби статистики України та підхід Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

За підсумками 2018 р. рівень тіньового сектору сягнув значення 30 % ВВП, тобто продемонстрував зниження у порівнянні із 2017 р. на 2 в.п. Такі позитивні тенденції були наслідком збереження головних ознак макроекономічної стабільності в умовах реалізації Урядом послідовної політики реформування у сфері державних фінансів, спрямованої на зміцнення інвестиційної складової економічного зростання; створення сприятливих умов ведення бізнесу в Україні, що засвідчується збереженням високого рівня ділової активності бізнесу; збереження тенденції до економічного зростання в умовах прискореного росту інвестування в економіку

України вітчизняними компаніями, триваючих процесів зростання споживчого попиту населення, в тому числі під впливом реформування у сфері оплати праці.

Значний обсяг тіньового обігу припадає на сектори «Фінансової та страхової діяльності» - 40 % від обсягу офіційного ВВП.

В зарубіжних країнах багато уваги приділяється зниженню рівня тінізації фінансових потоків та корумпованості. З огляду на прагнення України наблизитись до європейських стандартів, важливою є імплементація досвіду країн Європейського союзу не лише у політичній сфері, але й економічній.

Проведений аналіз показує, що діяльність уповноважених органів у сфері державного регулювання детінізації економічних відносин у різних країнах відрізняються сферами застосування, функціями та механізмами реалізації. Однак, всі переслідують однакову мету – виробити стандарти щодо зменшення рівня тіньової економіки і поширити успішні практики в усіх країнах світу.

Основними чинниками, що гальмують процес виходу економіки України «з тіні», є: неефективне державне регулювання економіки, неефективне адміністрування податків, проблеми ринку праці, політична нестабільність, недосконалість бюджетної системи, недосконалість судової та правоохоронної систем та рівень загальної злочинності.

Для подолання надмірного тіньового тягаря Україні варто реалізувати такі заходи:

- ✓ підвищення ефективності управління державними фінансами;
- ✓ удосконалення законодавства у сфері протидії економічним злочинам;
- ✓ вдосконалення монетарної політики;
- ✓ удосконалення податкового адміністрування;
- ✓ посилення боротьби з корупцією;
- ✓ встановлення жорсткіших фінансових штрафів та санкцій;
- ✓ створення Закону «Про детінізацію економічних відносин»;
- ✓ оподаткування відтоку капіталів в офшорні зони;
- ✓ раціональний розподіл податкового навантаження;

✓ посилення відповідальності за несплату податків шляхом адміністративних чи кримінальних покарань;

✓ формування й впровадження прозорого комплексу податкових стимулів.

Реалізація зазначених та інших заходів щодо подальшої детінізації економіки сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, а й значному підвищенню конкурентоспроможності економіки та усуненню реальних загроз національній економіці держави.

Список використаних джерел

1. Ангелко І.В. Методичні основи оцінки обсягів тіньового сектору економіки / І. В. Ангелко// Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2011. – №1. – 180-190 с.
2. Баранов С. О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні / С. О. Баранов // Механізм державного управління. – 2015. – № 3. – 47-54 с.
3. Бойко А.М. Тіньова економіка в структурі детермінації корупції в Україні/А.М. Бойко //Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. - №1. – 134-141 с.
4. Бородюк В., Турчинов О., Приходько Т. Оцінка масштабів тіньової економіки та її вплив на динаміку макроекономічних показників /В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько// Економіка України. – 2010 – 86-88 с.
5. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дис. доктора економ. Наук: 26.10.12 / В. Г. Боронос. – Суми - 2012. – 434 с.
6. Бочі А., Поворозник В. Приховані тригери економічного зростання в країнах Вишеградської четвірки та в Україні. – 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://icps.com.ua/nashi-proekty/aktualni-proekty-mtsdpd/prykhovani-tryhery-ekonomichnoho-zrostannya-v-krayinakh-vyshehradskoyi-chetvirky-ta-v-ukrayini/>
7. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України / монографія // Д.Д. Буркальцева // наук. дослід. екон. інститут.– К.: Знання України. – 2012. – 347 с.
8. Варналій З. Шляхи детінізації економіки України та її особливості / З. Варналій // Банківська справа. – 2007. – № 2. – 56-66 с.
9. Гельбергер С. Наскільки велика тіньова економіка? Реалізу неспостережуваного варіабельного підходу Фрея та Века-Ханнемана / К.Хельбергер, Х.Кнепель // Європейський економічний огляд. - 1988. - № 32. - 965–976 с.
10. Дослідження природи неформальної економіки та тіньових практик на пост-радянському просторі: Результати дослідження 2019 року в рамках проекту

Shadow H2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1>

11. Економічна безпека: навч. посіб. / [За редакцією З.С. Варналія]. – К. : Знання, 2009. – 647 с.

12. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році: річний звіт Департаменту економічної стратегії та макроекономічного прогнозування від 15.07.2019 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

13. Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор»: Закон України від 16.01.2020 № 2285-д [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67682

14. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2016 рік: річний звіт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2568180-2016-rik/ricznii-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2016-rik.html>

15. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік: річний звіт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2571950-2017-rik/ricznii-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2017-rik.html>

16. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік: річний звіт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/04/SDFM_AnnualReport_2018.pdf

17. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік: річний звіт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/55555555-2019-rik/ricnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2019-rik.html>

18. Звіт Державної фіскальної служби України за 2015 рік: річний звіт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>
19. Звіт Державної фіскальної служби України за 2016 рік: річний звіт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>
20. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік: річний звіт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>
21. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік: річний звіт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>
22. Кіржецький Ю. І. Проблема тінізації економіки та її вплив на розвиток регіону / Ю.І. Кіржецький// Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2015.- № 1.- 243–250 с.
23. Кондрат І. Ю. Тіньова економіка: сутність та сучасний стан в Україні /І. Ю. Кондрат, Т. П. Миндюк // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. – тех.пр. – Вип. 20.2. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. – 186-191 с.
24. Корецька С. О. «Тіньова» економіка: наслідки та методи подолання / С. О. Корецька // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 20. – 15–18 с.
25. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002. — 256 с.
26. Мазур І.І. Детінізація економіки України: теорія та практика // монографія // І.І. Мазур. – К.: вид. поліграф. Центр «Київський університет». – 2006. – 239 с.
27. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки від 18 лютого 2009 р. №123 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України // Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail>.

28. Мойсеєнко О. Інфографіка: тіньова економіка в Європі й Україні. – 23 жовтня 2014 року. – Форбес Україна. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/nation/1381353-infografika-tinova-ekonomika-v-evropi-j-ukrayini>
29. Мушинська Н. Ю. Деякі теоретичні аспекти проблеми тінізації економіки /Н. Ю. Мушинська // Науч.-техн. сб. “Коммун. хоз-во городов”..– Х.: ХНАГХ, 2005. - №61 – 258– 262 с.
30. Новик С. Методи оцінки тіньової економіки /С. Новик // Банківський вісник. - 2004. - №10. - 27 с.
31. Пилипченко О. О. Методи оцінки тіньової економіки та їх класифікація / О. О. Пилипченко// Судова апеляція. – 2015. – № 2(39). – 58-64 с.
32. Плєскачевський, В. Підпільна економіка: загроза демократії, розвиток і верховенство права [Електронний ресурс]. – Режим доступу :[http:// assembly.coe.int/ ASP/Doc/DocListingDetails_E.asp?DocID=13532](http://assembly.coe.int/ASP/Doc/DocListingDetails_E.asp?DocID=13532)
33. Подмазко О. М. Організаційно-економічні засади детінізації економіки України :дис. кан. економ. наук / О. М. Подмазко. – Одеса.- 2015. – 225 с.
34. Приварникова І. Ю. Тіньова економіка України: причини, обсяги та шляхи їх зменшення / І. Ю. Приварникова, К. В. Степанюк // Держава та регіони: наук.-вироб. журн. – 2010. – № 2. – 163–167 с.
35. Публічний звіт про діяльність Державної аудиторської служби України за 2019 рік: річний звіт Державної аудиторської служби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=158558>
36. Публічний звіт про діяльність Державної аудиторської служби України за 2018 рік: річний звіт Державної аудиторської служби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=146550>
37. Публічний звіт про діяльність Державної аудиторської служби України за 2017 рік: річний звіт Державної аудиторської служби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=137772>
38. Публічний звіт про діяльність Державної аудиторської служби України за 2016 рік: річний звіт Державної аудиторської служби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=131386>

39. Романюк, Б.В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією / Б.В. Романюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/2010_22/22text/g01.pdf

40. Савич І. В. Детінізація економіки: теоретичні надбання та перспективи дослідження /І.В. Савич// Економіка. Проблеми економічного становлення. - 2016.- № 2. - 72–76 с.

41. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей // Організація економічного співробітництва і розвитку: Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. – 2007 р. – 131 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>

42. Цимбал О.Г. Сучасний стан та шляхи запобігання тінізації економіки /О.Г. Цимбал // Проблеми реалізації науково – творчого потенціалу молоді:пошуки перспект. Зб. матер. X. науково – практичної конференції молодих науковців – Павлоград. – 2008. – 117-119 с.

43. Шикіна Н.А. , Васютинська Л.А., Коцюрубенко Г.М. Фінанси. Курс лекцій для студентів І-ІІІ курсів усіх форм навчання всіх спеціальностей: навч.посіб. / Н.А. Шикіна, Л.А. Васютинська, Г.М. Коцюрубенко – Одеса: ОНЕУ, 2013 р. – 283 с.

44. Шкарлет С. М. Фінансові інструменти державної політики економічного розвитку в Україні : монографія / С. М. Шкарлет, В. Г. Маргасова, О.М. Коркоц, Ю. В. Ружицький// – Чернігів. - 2018. – 202 с.

45. Шнайдер Ф. Оцінка розміру тіньової економіки Данії за допомогою підходу до попиту на валюту /Ф.Шнайдер // Скандинавський економічний журнал. - 1986.-№ 88 - 643–668 с.

46. Шнайдер Ф., Енсті Д. Ховаючись в тіні: Зростання підпільної економіки: Пер. с англ. –М.: МВФ, 2002.-23 с.